

cat, un poc malalt»: aquí *estem galòis* deien uns vells pagesos de Bolòs (1970, no tinc confirmació de l'acc. «tonto, necio» que el *DAG* atribueix als Pirineus, i encara que no és inversemblant que es produís alhora una decantació de la banda intel·lectiva, potser no és més que un malentès d'una definició una mica ambigua com ara *poc eixerit*); cf. *galanoi AlcM*.

Galant apareix primer en francès *galant* [S. XIV], inicialment com a participi actiu de *galer* (estudiat supra), tot seguit 'que es diverteix', 'atrevit, emprenedor'; després, per una banda, 'enamorat', 'galantejador', sobretot des del S. XVII, però també en aquest segle pren d'altra banda múltiples i variades accs. laudatòries o en general de signe positiu o optimista; que es podran veure detallades en la *Histoire de la l. franç.* de Brunot (III, 236-41), ço que després s'ha abandonat allà en la llengua literària i comuna. També en les llengües del Migdia fou pertot a la primeria un manlleu del francès del Nord, que hi anà arrelant ja no gaire més tard; i també en elles veiem aquella bifurcació de sentit, que en part és també variant de forma.

En català el mot no apareix abans de mj. S. xv, però de seguida en massa [JBMasdovelles, Ag., Ausiàs, JRoig, JoMartorell] i, des del principi, amb tots dos sentits cabdals; car d'una banda és l'home que requereix d'amor: «perquè informes / los jóvens verts / e inexperts / --- / exir certer / del esparver: / cercant les mans / als vells *galants* / qui no se stan, / pel temps que han, / de porrejar / e pledejar / ab la verdor», *Spill*, v. 303, «seré jutjat a tots per *galant* vell / y a dones plau l'om quant és jovencell», Ausiàs.

Altrament també apareix aplicat a dones o a coses, generalment com a epítet, més sovint femení: de la qual cosa ja hi ha un grapat de casos en JoMartorell, i observem que generalment és amb -*ut*:⁴ «dins aquella ciutat estava una *galant* dama, la qual, per sa bella, de molts cavallers del orde era festejada», «per ço com les dones la major part són avares per son natural, e aquesta *galant* dama, si vestia robes que valguessen lo preu d'una ciutat, no pensava en donar-les», «O senyora, --- yo-m pensava --- que la vida vostra e la mia seria tota una --- e no pense la vostra *galant* persona que-u haja dit per burlar-me» (Ag. I, 273, 158, 274, de nou la vostra *galant* persona, § 262).⁵

Però també apareix aplicat a coses gentils. Així, en ocasió de la genial declaració d'amor: «Tirant tragué lo spill, e dix —Senyora, la imatge que-y veureu --- — trobaren la Princesa molt alegre --- i elles li digueren —Senyora de hon haveu hagut tan *galant* spill?» (II, 59); com també es pot esdevenir que, aplicat a dona gentil, vagi postposat: «lo Rey --- manà que-ls fossen donats diners per a vestir: e totes les monges jóvens e *galants* se abillaren, e encara moltes de les ancianes se vestiren de seda» (I, 122); i que, aplicat a un home, vulgui dir simplement 'gentil': «una merlina, / un jorn parlant / ab un *galant* / jove, pubil, / prest seduf:l / llur amistat / no ser pecat, / hoc amor pura», *Spill*, 5630.

El fet, però, que en el sentit de 'gentil' era tan sovint proclític davant un mot en consonant o davant la

-s del plural, feia que tendís a generalitzar-s'hi la pronúncia sense -t, i llavors, amb aquest paper, se li creà aviat un femení *galana* (sense paral·lel en francès): a part del cas esmentat del *Spill*, on solament ho denuncia la rima, tenim ja *galana* (crec una sola vegada) en JnMartorell: «com los scuts foren acabats de pintar, Tirant ajustà totes les donzelles, e les més *galanes* e de major dignitat, e donà a cascuna un escut; e ajustà l'estat dels cavallers, e ab moltes trompetes e ministres passam davant lo Rey» (Ag. I, 204, igual en totes les eds.); i així ho veiem consolidat, ja des dels altres valencians de fi de segle, fins en rima femenina: «yo viu venir, / a poc instant, / una casada, / e molt *galana* / ---», «versos / llisos, polits, *galans* y tersos» (*Coll. Dames*, 19; *Viudes i donzelles*, 643).

En la història posterior, continua trobant-se en el sentit galantejador, com ens mostren belles mostres de poesia popular: «no hi ha lliri sense fló - ni rosa sense ponsella / ni donzella sens *galan(t)* - ni barco sense bandera», tornada de romanç, probt. molt anterior al de la presa de Roses (1794), però aplicat a aquest (MilàF, *Romllo.*, 88.4) i d'altres; «perquè té tres *galants* - que la *galantejavan*» (id., id., 307C); «tres fadrins *galans* - a la valentona / se'n van a robar - robar una minyona» (*Romllo.*, ed. 1853).

D'altra banda, *galan(t)* ha seguit vivíssim, més com més popular i conservadora és la mena de llenguatge, en les accs. àmpliament ponderatives o elogioses. Quan va postposat a un femení pot aparèixer llavors en la forma *galana*: «Déu te quart, mora bonica... - Déu la quart, mora *galana!* / —No sora mora, cavaller, - que també són cristiana» (*Romllo.*, 205A₁), o bé (menys sovint) conservar-se l'etimològic *galant*: «hont ha anat la Pepa - la Pepa *galan* / ---?» versió E (recollida en el Gironès) del mateix romanç que he citat de l'edició 1853.

En el masculí és clar que sempre és *galant*, i que el llenguatge de la poesia popular del Princ. fa ociosis dir si és amb -t o sense, tant quan té paper adjectiu («palmes y oliveres - y llauré molt *galan* / --- -an, -an(t) ...», *Romll.*, 184C₂) com quan és substantiu: cas del famós romanç llegendari, on figura amb tots dos papers: «Las monjas de St. Amans / totes en finestra estan, / vehuen vení un jove *galan*: / *galan, galan*, busque llogué? / --- quan vingué lo cap de l'any: / dotze monjas, tretze infants, / y la priora el més *galan*» (*Romllo.*, 36₂, 78). La terminació -an és general quan va com a epítet antecedent: «con 'gueren esmorzat - a ballà se posan, / l'hostaler ja diu: - la *galan* minyona! / l'hostessa respon: - la *galan* brivona! / poria ser casada dintre Barcelona! / --- un *galan* adot, també un *galan* jove ---» (*Romllo.*, 291.15); «el Comte-Duc de Borbó - n'ha aixecada *galan* guerra» (en una versió dels *Segadors* recollida a Calaf, que barreja fets de la guerra de Successió amb l'alçament del S. XVII, *Romancerillo*, 81.1E), i ja hem vist *galan xarpa* en la citada de c. 1700. «Volaràs com au *galana* / per damunt del nostre anhel» en la gran cançó nacional. «Jo sé una vall llunyana / --- / tot temps fresca i *galana* / cober-ta de verdor està sa terra», Costa i Llobera, 1873, *La*